

TIMP ȘI DESTIN

Titlul acestei cronici aparține unei cărți a lui C-tin Rădulescu – Motru despre care mi-a amintit noua apariție a lui Titi Damian („Umbra”, Ed. Omega, Buzău, 2008), un roman aflat în înrudire tematică parțială cu prima sa scriere – „Fagul”, Ed. Bizantină, Buc., 2005. Reperle spațiale sunt cam aceleași (satul Muscelul Cărămănesc din Munții Buzăului și orașele Buzău, Urziceni, Ploiești, Oradea și București), cele temporale aduse până aproape de noi – copilăria, tinerețea și maturitatea lui Florin Mândruță (autorul). Contextul spațio-temporal îl descifrăm mai bine chiar cu ajutorul scriitorului, „ialomițean prin adopție, trăind cu nostalgia muntelui, dar și cu a adolescenței școlare buzoiene”, cum se autocaracteriza într-o cronică. Alături de vechile personaje – familia Mândruță, vecini, rude, consăteni, Fagul cel Mare –, apar altele noi: foști colegi normaliști, profesori, surorile Tonia și Sonia, soldați, medici și alt personal spitalicesc etc.

Se începe cu un nostalgic preambul introductiv intitulat „Drumul întoarcerii...”, al cărui conținut se deduce din moto: „Cu aripile lor de cer/ și copitele lor de iarbă/ mi-au bătut în fereastră/ caii, venind de demult/ caii pe drumul stingher// nu voiau apă și nici popas/ m-au întrebat de-un băiat,/ de-un râu, de-un izlaz, de-o casă/ și de-un sat în mine rămas/ și-aproape uitat// în goană prin noaptea pustie și grea/ caii duceau copilăria mea” (Fl. Popescu, „Elegia cailor pierduți”). Este deci vorba despre întoarcerea la matcă, în copilărie, *ab ovo*, este mitul eternei întoarceri, după expresia unui român deja celebru. Capitolul „În mai, când înfloresc castanii” dezvăluie tema de bază a cărții – o neobișnuită poveste de dragoste. Urmează clasică rememorare a anilor de armată, iar capitolul final, „Telefonul de la ora șase”, completează povestea cu fațete sugerate iarăși de moto: „Mă rog la tine, ploaie,/ Acum când mama-i lut,/ Fă stropul cât mai mare,/ Transformă-l în sărut.// Adună stropii roată/ Și fă-i un lung șuvoi./ De-i va fi sete mamei,/ Va bea și ea din ploi...// La tine mă rog, soare,/ Trimite-i raza ta/ Și încălzește-i trupul/ Nici nu va tremura...// La tine mă rog, Doamne,/ Așaz-o-n dreapta Ta/ Și iartă ei păcatul/ C-a fost și mama mea” (Aurel Anghel, „Rugăciune”). Din punct de vedere tematic, ne aflăm deci în fața unei cărți moderne, un roman care conține *in nuce* alte patru-cinci romane. În manieră personală, tot atât de modernă, autorul rememorează întâmplări legate de despărțirea de copilărie prin plecarea la *Petagogică*, despre prima iubire, pățaniile din armată, găsirea drumului propriu în meseria didactică, relațiile de familie, boala și apusul celor dragi. Carte autobiografică prin excelență, „Umbra” este în principal

un roman de dragoste, al împlinirii îndelung căutate și dureroase a individului prin iubire, căci, nu e așa?, „dacă dragoste nu e, nimic nu e”. *Umbra* enigmatică a primei iubiri adolescente, pierderea ei definitivă și regăsirea în persoana geamănei, fără ca protagonistul să știe, descoperirea șocantă a unei a treia *umbre*, propriul copil, tot acest șir de întâmplări formează intriga, luminată caleidoscopic spre întregire de celelalte întâmplări și teme.

Observăm, față de prima carte, o trecere de la drama colectivă a unei comunități sătești la drama individuală. Existența individului are două repere mai importante: dragostea și sănătatea. La ele se referă cartea lui Titi Damian, la iubirea nefericită a lui Florin și la trupul asaltat de boală și neputință al Stelei Mândruță, mama sa. Din acest unghi, cartea prilejuiește un popas reflexiv asupra destinului. Viața fiecăruia este un șir neîntrerupt de căutări și alegeri în care un privitor din afară poate descifra un sens ca o înaintare poticnită, dar continuă spre o țintă, spre împlinire, spre ideal. „Numai că, în această obositoare opțiune și perpetuă căutare, duce cu el și o fărâmă de dumnezeire. Destinul este și el pe aproape și-i picură un strop de îndoială. Devine, fără să știe și fără să vrea, o picătură de ploaie pe o frunză, în pericol să alunece și să se sfarme la o simplă adiere de vânt care se joacă, pendulând-o într-o parte și-n alta. Jocul îl face numai Destinul. Dumnezeu doar compătimizește...” Așa se face că, dacă autorul s-a învrednicit din nou să scrie, acesta e destinul lui. „Dacă n-aș fi scris, tot ce s-a întâmplat ar fi rămas un roman uitat, adică o *umbră*. Am făcut ca *umbra* să fie vie, pentru că Dumnezeu se găsește într-un bob de chihlimbar din Pădurea Samarului, în picăturile de rouă de pe frunzele Fagului cel Mare, dar și într-o pagină de carte. Fiecare cu *Umbra* sa...” S-a învrednicit să scrie pentru că „Acum ieșeau toate din *umbra* vremii și mă chemau într-o vrajă a amintirilor...” Întâmplările, îngropate sau dezgropate în/din negura timpului de memorie, sunt cauzate sau potențate de natură, ca la grecii antici, care și ei credeau în fatalitatea destinului (moira): „Munții din depărtare, ce înconjurau satul ca într-o horă imensă, se mirau și ei cât de grea sau de ușoară poate fi mâna destinului care transformă, într-o clipă, bucuria cea mai mare într-o imensă disperare, sau converteste, tot atât de repede, suferința cea mai cruntă într-o neașteptată și binefăcătoare speranță. N-ai nici măcar cui să te plângi sau să te bucuri. Dumnezeu tace și destinul lucrează”. De greci amintește autorul într-un alt context: „Grecii și zeii lor, când au desenat și au modelat amforele în care să-și pună vinurile... au avut, desigur, la

îndemână, model desăvârșit, corpul femeii: buzele și brațele amforei aiodoma umerilor, corpul amforei asemănător mijlocului și șoldurilor, ca apoi să se prelungească spre tălpi, într-o simetrie pe care numai ei puteau s-o vadă, s-o deseneze și s-o modeleze”. Preocupat ca cititorul să înțeleagă implacabilitatea destinului, că „ce ți-e scrie, în frunte ți-e pus”, după câteva considerații generale de bun simț („Destinul nu iartă, e mai ascuns chiar decât Dumnezeu. Nimeni nu l-a văzut, nimeni nu l-a pipăit. Nimeni nu l-a auzit. Unii și-l închipuie ca un abur având două brațe ... Te găsește imediat și oriunde, când nu vrei, sau când nu te aștepți, dar exact când trebuie...”), scriitorul apelează la o comparație extraordinar de plastică: „Exact ca și cum te-ai fi nimerit singur în mijlocul unei păduri, te plimbi liniștit pe o potecă ascultând cântecelele păsărilor și deodată, o fiară sălbatică, să zicem râsul pădurii, aflat undeva deasupra ta între crengile unui copac, te avertizează cu o fracțiune de secundă despre iminența atacului prin râsu-i neașteptat, apoi îi simți umbra planând spre tine, gata să-ți înfigă ghearele-i de felină în ceafă, să-ți secționeze jugulara. Ești paralizat și aștepți. Nici măcar nu mai poți schița vreun gest, cât de mic, de apărare”.

Un personaj ne avertizează că tendința oamenilor de a evada din timpul concret în cel afectiv are un scop terapeutic: „Câți oameni, tot atâtea destine (...) Fiecare își poartă cu sine romanul lui, numai puțini au curajul să-l scrie, dar toți vor să-l povestească și să-i asculte cineva. Și asta nu pentru a-și omorî timpul, cum s-ar părea la prima vedere, ci, mai degrabă, provocând pe interlocutor, ca să-și compare experiențele. În felul acesta, încearcă o ieșire din timpul concret al călătoriei, ca să-l înlocuiască cu cel afectiv, să meargă împreună, să le împace cu sinele răvășit”. Remarca ne face a înțelege că într-o carte de amintiri, de memorări, ordinea faptelor nu este cea reală, cronologică. Fluxul memoriei este prin excelență unul subiectiv, iar el își inventează tehnici adecvate. Întreaga carte este o terapie prin mărturisire. Dacă în primul capitol plecarea lui Florin la *petagogica* buzoiană, amintind cititorului – *mutatis mutandis* – de plecarea silnică a lui Nică la seminar, este redată la persoana a III-a, în paginile următoare, prima lui dragoste este prezentată la persoana I, sub forma unui dialog purtat în tren cu un fost coleg. Peste tot este prezentă această „gâlceavă” a persoanelor și personalității auctoriale ca un reflex al invadării obiectivului de subiectiv. Orchestrarea vocilor narative secundare care o însoțesc pe cea principală (a lui Florin) este dublată de o tehnică a amalgamării timpilor narativi, astfel că cele trei fețe cunoscute ale vremii, prezent, trecut și viitor, se amestecă într-un continuum narativ cu timpi proprii. Cititorul care reflectă la destinul personajelor și la sensul întâmplărilor trăite de ele va înțelege nu numai dimensiunea curativă a timpului („timpul este cel mai bun vindecător, dar, din păcate, tace, trece și te sancționează”, zice autorul), ci și sensul taumaturgic al acestuia, el nefiind altceva decât „intervalul care durează între chemarea lui Dumnezeu adresată iubirii noastre și răspunsul nostru la iubirea lui

Dumnezeu” (D-tru Stăniloae).

De felul propriu și inconfundabil de a povesti ține și reluarea, repetarea unor întâmplări, cuvinte sau imagini-cheie: furtuna, Fagul cel Mare, trenul, cântecul etc. Efectul procedurii este demn de luat în seamă și îmbracă cel puțin două aspecte: tematic, se reține de către lector cele considerate de autor ca demne de reținut. Scriind despre ce cunoaște cel mai bine – propria sa viață -, autorul creionează prin tușe groase esența. Iar ca scriitură, el izbuteste o polifonie bine regizată și transpusă artistic.

Nici descrierile (sentiment, personaj, peisaj) nu sunt mai prejos în carte și ele conferă unicitate stilului. Remarcăm delicata și convingătoare prezentare a instalării sentimentului iubirii, de la fiorul primului sărut până la împlinirea deplină a unei iubiri romantice, predestinate și dăruite de Cel de Sus cuiva care o prezintă poetic. O expoziție de portrete avem în capitolul dedicat armatei. Chipuri de soldați și comandanți se rețin prin trăsăturile lor esențiale, unele redade caricatural (Dănilă Mărginean, Peter Anton, George Toțan, caporalul Vlădescu, căpitanul Ștefănescu ș. a., fiecare dintr-o altă zonă a țării, ducând cu sine „zestrea” psiho-socială a locuitorilor de acolo). Iată-l, de exemplu, pe soldatul Schuller Heinz, „înalt ca o prăjină, avea peste 1,80, slab, cu niște mușchi rahitici, cu un mers de domnișoară, sas de fel, de prin părțile Cislădiei. N-avea nimic soldătesc în el, cum ar fi trebuit să fie un neamț adevărat, scăpase de le spusese că luase lecții de pian, ba chiar se dusese vorba printre soldați că mai și picta, de aici era ținta aluziilor și ironiilor celorlalți”. Era „cel mai nefericit soldat din pluton” căci, de fiecare dată când îi scria prietena, caporalul comanda și el „făcea, cu un corp curbat, subțire, salturile, iar pe chip i se citea o suferință și un dispreț însoțite de o scârbă imensă”. Plasată de regulă la început de „acțiune”, descrierea ocupă un loc egal cu narațiunea, poate și fiindcă omul de la țară e integrat până la inseparabilitate în peisaj. Scriitorul rămâne un mare zugrav al muntelui, după cum probează paginile care redau furtuna din Pădurea Samarului. De-a dreptul antologică este descrierea înaintării trenului de la începutul capitolului al II-lea, reluată pe parcurs. Lipsa de spațiu mă împiedică să o redau, așa că las întregă plăcerea cititorului de a o savura. Dialogurile, în deplin acord cu „starea” socială și intelectuală a personajelor, sunt presărate cu expresii plastice, proverbe, aforisme și „ziceri” care rezumă o bogată experiență de viață, dar și cu comparații relevante, unele mai ample, pentru care se manifestă o disponibilitate aparte.

Cartea reprezintă un succes al prozei actuale, o dovadă în plus despre potențele artistice ale provinciei. Meleagurile buzoiene și ialomițene dau prin Titi Damian un scriitor matur, deplin format la școala prozei clasice și moderne, conștient și stăpân pe mijloacele și posibilitățile sale. „Umbra” este o confirmare și împlinire a debutului din 2005, un volum interesant și bine scris. Aceste impresii te stăpânesc de la prima până la ultima pagină, dublând plăcerea lecturii și justificând interesul pentru viitorul său parcurs.